

RAQAMLI IQTISODIYOTDA KORPORATIV BOSHQARUV VA BUXGALTERIYA HISOBI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

Kimsanova Gulsanam Hamidullo qizi

Andijon davlat universiteti

Huquq-iqtisod fakulteti

Buxgalteriya hisobi

1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ boshqaruv samaradorligi va buxgalteriya hisobi tizimining o'zaro uzviy bog'liqligi tadqiq etilgan. Ma'lumotlar oqimining tezlashishi, ERP tizimlari, sun'iy intellekt va bulutli buxgalteriya texnologiyalarining korporativ qarorlar qabul qilish jarayoniga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida raqamli buxgalteriya hisobining korporativ boshqaruv prinsiplarini ta'minlashdagi roli ochib berilgan hamda ushbu ikki tizim integratsiyasini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, korporativ boshqaruv, buxgalteriya hisobi, ERP tizimlari, shaffoflik, audit, sun'iy intellekt, qaror qabul qilish.

Raqamli transformatsiya davrida zamonaviy kompaniyalarning barqaror rivojlanishi ularning ichki boshqaruv tizimi va moliyaviy ma'lumotlar shaffofligiga bevosita bog'liq. Korporativ boshqaruv — aksiyadorlar, investorlar, rahbariyat va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi, korxonaning strategik maqsadlariga erishishini ta'minlovchi tizimdir. Ushbu tizimning to'g'ri ishlashi uchun esa ishonchli, tezkor va shaffof ma'lumotlar manbayi zarur bo'lib, bu vazifani buxgalteriya hisobi bajaradi.

An'anaviy iqtisodiyotda buxgalteriya hisobi faqatgina o'tgan davr xo'jalik operatsiyalarini qayd etuvchi passiv tizim rolini o'ynagan bo'lsa, raqamli iqtisodiyotda u korporativ boshqaruvning faol strategik vositasiga aylandi. Bugungi

kunda real vaqt rejimidagi ma'lumotlar (real-time data) korporativ qarorlar qabul qilish tezligini bir necha o'n barobarga oshirdi.

Muammoning dolzarbligi: Raqamli texnologiyalar (ERP, Big Data, sun'iy intellekt) sharoitida buxgalteriya hisobi va korporativ boshqaruv o'rtasidagi integratsiyaning ziddiyatlari, axborot asimmetriyasini kamaytirish va kiber-risklar sharoitida boshqaruv nazoratini to'g'ri shakllantirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi — raqamli iqtisodiyot sharoitida korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishda zamonaviy buxgalteriya hisobining rolini aniqlash va ularning o'zaro bog'liqlik mexanizmlarini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi:

1. Tizimli va funksional tahlil: Korporativ boshqaruv va buxgalteriya hisobi yagona korporativ axborot muhitining ikki o'zaro bog'liq elementi sifatida o'rganildi.
2. Qiyosiy-mantiqiy tahlil: Raqamli texnologiyalarni joriy etishgacha bo'lgan va undan keyingi korporativ boshqaruv qarorlarining sifati va tezkorligi solishtirildi.
3. Abstrakt-mantiqiy fikrlash va sintez: Raqamli buxgalteriya hisobi vositalarining korporativ shaffoflik va investorlar ishonchini oshirishdagi funksional aloqalari tizimlashtirildi.

Tadqiqot natijalari raqamli iqtisodiyotda korporativ boshqaruv va buxgalteriya hisobi o'rtasidagi bog'liqlik bir necha muhim yo'nalishlarda namoyon bo'lishini ko'rsatdi:

Axborot asimmetriyasini kamaytirish: Raqamli buxgalteriya tizimlari (masalan, bulutli texnologiyalar va integratsiyalashgan ERP tizimlari) orqali moliya hisobotlari real vaqt rejimida shakllanadi. Bu aksiyadorlar va top-menejerlar o'rtasidagi axborot nomutanosibligini bartaraf etib, boshqaruvda shaffoflikni (transparency) ta'minlaydi.

strategik qarorlar qabul qilishni qo'llab-quvvatlash: Zamonaviy buxgalteriya tizimlari nafaqat o'tgan moliyaviy natijalarni ko'rsatadi, balki sun'iy intellekt va "Predictive Analytics" (prognoz tahlili) yordamida kelajakdagi pul oqimlari va xatarlarni modellashtiradi. Bu korporativ direktorlar kengashiga strategik qarorlarni aniq ma'lumotlarga tayanib qabul qilish imkonini beradi.

Nazorat va ichki audit samaradorligi: Raqamlashtirilgan buxgalteriya hisobida aqlli kontraktlar (smart contracts) va avtomatlashtirilgan nazorat nuqtalarining qo'llanilishi, korporativ boshqaruv tizimidagi ichki audit funksiyasini doimiy monitoring rejimiga o'tkazdi.

Raqamli integratsiyaning asosiy o'zgarishlari:

Ma'lumotlar integratsiyasi: Ilgari buxgalteriya ma'lumotlari faqat moliya bo'limi doirasida tahlil qilingan bo'lsa, hozirda raqamli platformalar yordamida u ishlab chiqarish, marketing, HR va korporativ boshqaruv bo'g'inlari bilan yagona bazaga birlashdi.

Hisobot berish tezligi: Choraklik yoki yillik hisobotlarni kutish amaliyotidan voz kechilib, korporativ boshqaruv a'zolariga istalgan vaqtda real moliyaviy holatni ko'rish imkoniyati yaratildi.

Xavflarni boshqarish (Risk Management): Raqamli buxgalteriya hisobi tizimidagi tahliliy modullar korporativ boshqaruv tarkibidagi risk-menejerlarga likvidlilik yetishmovchiligi yoki kutilayotgan moliyaviy inqirozlarni ancha oldin aniqlash va chora ko'rish imkonini beryapti.

Korporativ boshqaruv va buxgalteriya hisobining raqamli integratsiyasi kompaniyalar uchun ulkan afzalliklar yaratayotgan bo'lsa-da, amaliyotda quyidagi muammolar va bahsli jihatlar mavjud:

Kiberxavfsizlik va konfidentsiallik: Barcha moliyaviy-buxgalteriya va boshqaruv ma'lumotlarining bulutli platformalarda saqlanishi sanoat josusligi va kiber-hujumlar xavfini oshiradi. Ma'lumotlarning sizib chiqishi korporatsiyaning obro'siga va aksiyalar narxiga jiddiy zarba berishi mumkin.

Boshqaruv madaniyati va ko'nikmalar: Ko'pincha korporativ boshqaruv organlari (Direktorlar kengashi a'zolari) raqamli buxgalteriya platformalari va algoritmlari taqdim etayotgan murakkab tahliliy hisobotlarni to'liq tushunish va interpretatsiya qilish malakasiga ega bo'lmaydi.

Standartlashtirish muammosi: Turli xil raqamli tizimlarning (masalan, SAP, Oracle yoki milliy buxgalteriya dasturlari) korporativ boshqaruvning xalqaro standartlari (masalan, ESG - Environmental, Social, and Governance prinsiplari) bilan to'liq moslasha olmasligi muammosi saqlanib qolmoqda.

Ushbu muammolarni bartaraf etish va o'zaro uzviy bog'liqlikni kuchaytirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

1. Korporatsiyalarda buxgalteriya ma'lumotlarini faqat an'anaviy moliyaviy ko'rsatkichlar emas, balki ESG ko'rsatkichlari bilan integratsiya qiluvchi raqamli tizimlarni joriy etish.
2. Direktorlar kengashi va ichki audit qo'mitasi a'zolarining raqamli tahlil (Digital Analytics) va kiberxavfsizlik bo'yicha malakalarini oshirish.
3. Buxgalteriya ma'lumotlarini himoyalash uchun blokcheyn texnologiyalariga asoslangan shifrlangan ma'lumotlar omborini shakllantirish.

Raqamli iqtisodiyotda korporativ boshqaruv va buxgalteriya hisobi o'rtasidagi bog'liqlik bir tomonlama axborot yetkazib berish bosqichidan ikki tomonlama dinamik integratsiya bosqichiga o'tdi. Raqamli buxgalteriya tizimi korporativ boshqaruv uchun ishonchli "navigatsiya xaritasi" vazifasini bajarmoqda.

Buxgalteriya hisobining raqamli mexanizmlari (ERP, sun'iy intellekt) orqali ta'minlanadigan shaffoflik korporatsiya obro'sini oshiradi, investorlar uchun jozibadorlikni kafolatlaydi hamda strategik boshqaruv xatolarini minimal darajaga tushiradi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu integratsiyani yirik korporatsiyalar bilan bir qatorda kichik va o'rta biznes subyektlarida ham qo'llashning metodologik jihatlarini o'rganishga qaratilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bhimani, A. Financial Management in the Digital Economy. Routledge.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni va Korporativ boshqaruv kodeksi talablari.
3. Spathis, C Constantinides, S. Enterprise Resource Planning (ERP) systems’ impact on accounting. Journal of Enterprise Information Management.